

БІБЛІЙНІ АЛЮЗІЇ В РОМАНІ «ОПОВІДЬ СЛУЖНИЦІ» М. ЕТВУД

У статті досліджено роль і значення біблійних алюзій у творенні образної картини твору в жанрі антиутопії канадської письменниці Маргарет Етвуд «Оповідь служниці». Кожна біблійна назва, символ володіють алюзивним потенціалом, слугують вербальним знаком для конструювання розгалужених асоціативних рядів. При цьому перевага надається проблемі нумінозного, тобто окресленню інтенсивного переживання персонажами таємничого, благоговійного страху перед містичною присутністю Бога. Письменниця викриває моральне й фізичне насилля, яке спотворює людину, приводить до знищення її кращих рис характеру, до нав'язування державою стереотипів поведінки, мислення, діяльності. Авторка викриває тоталітаризм, який ґрунтується на маніпулюванні людською свідомістю, психікою, віруваннями. Саме тому роман постає як застереження людству: остерегатися тих, які використовуватимуть сокровенне, сакральне в корисливих, ганебних інтересах. Досліджено зумовленість жанром антиутопії ідейної настанови, композиції та стилю твору, проаналізовано органічність художньої дійсності роману та її залежність від рівня естетичних смаків, світобачення письменниці. З'ясовано відмінні ознаки антиутопії, представлені письменницею: відсутність виразного протагоніста, який протистоїть системі, відсутність чіткої розв'язки, яка викликала б функцію катарсису в читача. Розкрито проблему суспільної ролі жінки, де вона виконує лише визначені їй функції. Письменниця засуджує страждання, викликані чітко регламентованими умовами життя, повторюваністю ритуалів й апелює до читачького обурення таким станом речей. Авторка наголошує на пасивній ролі оповідача-персонажа і загалом усіх мешканців країни. З'ясовано причини популярності твору: жанр антиутопії, синтез масового та елітарного, інтертекстуальність, символіка ритуалів і кольорів. Відкритість твору на подієвому рівні актуалізує читачький горизонт, спонукає до роздумів.

Ключові слова: антиутопія, біблійна алюзія, алюзивний потенціал, нумінозне, символізм.

Постановка наукової проблеми та її значення. Роман-антиутопія «Оповідь служниці» (англ. *The Handmaid's Tale*) канадської письменниці Маргарет Етвуд вирізняється своєрідністю моделювання способів зображення й вираження, тому його можна зарахувати до тих, що мають високу естетичну цінність, торкаються важливих в усі часи тем, мотивів, образів, проблем. Твір, ґрунтований на фоні соціальних та політичних проблем, вразив читачів ремінісценціями історичних подій, цитацією літературних творів, алюзіями на біблійні тексти. Зреалізована в такий спосіб інтертекстуальність установлює комунікативний зв'язок між автором і реципієнтом, апелює до читачької компетентності з позатекстового простору. Таке міжтекстове асоціативне поле в жодному разі не сприймається як авторське демонстративне хизування ерудицією, начитаністю. Роман-антиутопія «Оповідь служниці» стимулює читача до глибоких рефлексій, потребує ґрунтового аналізу. Зіставлення роману-антиутопії з Біблією передбачає виявлення не лише генетично-контактної залежності й типологічних збігів, а й різноманітних аналогій, паралелей, перегуків, діалогів, що, своєю чергою, відкриває перспективи для смислотворення. Через натяк на біблійний текст, сюжет або образ, поглиблюється сприйняття тексту, виявляються інтенції письменниці. Важливими виявляються найрізноманітніші міжтекстові асоціації: явні й приховані, системні й часткові, закономірні й випадкові. У тексті є певна недовомовленість, замовчування, уникання розкриття кінцівки, уривчастість, незавершеність, які можна по-різному трактувати.

Мета й завдання статті – проаналізувати біблійні алюзії в романі-антиутопії «Оповідь служниці» М. Етвуд як форму інтертекстуальності для розшифрування значень, кодів, сенсів твору; виконати порівняльний аналіз тексту роману з текстом Біблії; виявити типологічні подібності й розбіжності значень у міжтекстовому діалозі.

Методи та методики дослідження. Дослідники роману (зарубіжні М. Букер [2], А. Гулік [4], М. Мойлан [7], І. Ратіані [8], К. Роланд [9], М. Шьонхер [10], вітчизняні (М. Воронцова [13], Ю. Жаданов [15], Н. Овчаренко [22], І. Пархоменко [24], І. Тімейчук [25]) намагалися віднайти приховані в тексті значення. У ґрунтовних роботах науковців роман студійовано в різноманітних аспектах: з'ясовано обставини написання тексту, виникнення творчого задуму, аналізовано

сюжет і композиція, художні прийоми, способи трансформації інших текстів у тканині роману, його місце в літературному доробку письменниці, з погляду психоаналізу, гендеру. Окрім того, літературознавці аналізували міжтекстуальні сигнали, зrealізовані у творі. Незважаючи на широкий аналітичний інтерес до роману, перегук антиутопії з Біблією має суттєве значення для розуміння і «Оповіді служниці», і простору Святого Письма. Адже інтертекстуальна функція – процес творення сенсу в діалозі, на перехресті різних текстів і традицій – має мінливий, незавершений характер, тому дослідники не можуть усталити остаточний сенс. Отже, для віднайдення глибини сенсів, рівнів сприйняття, актуалізації підтексту, віднаходження так званих опорних авторських точок, знаків «зустрічі» автора й читача в романі слід залучити інтертекстуальний метод.

Результати та дискусії. Як альтернатива жанру утопії з'явився новий жанр – антиутопія. Першим твором, який відповідав жанровій специфіці антиутопії, вважають опублікований у 1651 р. «Левіафан» Т. Гоббса. Трактат про розбудову потворного суспільства, у якому було спрофановано біблійні принципи, віддзеркалював проблеми кривавого завершення Англійської революції, страту короля Карла I, диктатуру О. Кромвеля. Для консервативної Англії така стрімка зміна подій викликала напругу не лише серед знаті, а й серед звичайних селян. Ніхто не знав напевне, як зміниться життя із приходом нової влади та чи існуватиме держава загалом. У періоди суспільної напруги та занепаду жанр утопії більше не міг зацікавити читача. Ілюзорне життя, у якому існують непорушні правила, мудрий, справедливий управитель, щасливі та задоволені громадяни, не сприймалося належно. Жанр утопії більше не вселяв надії на зміни. Зображення в художній літературі жахливого майбутнього, небезпечних наслідків, пов'язаних із безвідповідальним, іноді злочинним експериментуванням над людством задля його «поліпшення», застосуванням ілюзорних, зовні принагідних ідеалів, було характерне для переломних моментів, змін, що відбувались у суспільстві [17, с. 75].

Головні риси антиутопії: вигадана держава, всемогутній лідер, тотальний контроль, виникнення нових традицій, мови, люди, позбавлені імен та прізвищ, які призвичаїлись до режиму й вже не здатні його зруйнувати. Центральною ідеєю сучасної антиутопії є втручання позаземних форм життя, штучність, перевага механічного прогресу над ментальним розвитком людини. Центральна проблема твору зміщується від суто людських проблем до глобального занепаду природи, суспільства. Побудова варіантів розвитку подій, що призведуть до занепаду, «кінця світу» виключає надію як один зі стимулів до змін. Характеристика персонажів нечітка. Відмова від традиційного бінарного поділу головних персонажів на позитивних та негативних увиразнює та урізноманітнює сюжет.

Антиутопія, представлена М. Етвуд, суттєво вирізняється від аналогічного жанру інших авторів: синтез масового та елітарного, інтертекстуальність, акцентуація на символіці ритуалів і кольорів, відсутність виразного протагоніста, який протистоїть системі, та чіткої розв'язки, яка б викликала функцію катарсису у читача, акцентуація авторкою пасивної ролі персонажа-оповідача й усіх мешканців країни загалом. У романі розкрито проблему суспільної ролі жінки, де вона виконує лише визначені їй функції. Письменниця викривала моральне й фізичне насилля, яке спотворює людину, приводить до знищення її кращих рис характеру, до нав'язування державою стереотипів поведінки, мислення, діяльності. Авторка засуджує страждання, викликані чітко регламентованими умовами життя, повторюваністю ритуалів, й апелює до читацького обурення таким станом речей.

За допомогою перегуків зі Святим Письмом М. Етвуд створює, на нашу думку, особливі стосунки з читачем, своєрідний діалог. Ідеться про те, що використання М. Етвуд біблійних алюзій у творі має свідомий характер. Це невід'ємна частина авторського задуму, першопопитових до написання роману. Саме тому біблійну алюзію розуміємо як перенесення біблійної події, персонажа, явища, властивості тощо. у новостворений текст, у якому алюзивний репрезентант виступає знаком ситуативної моделі, з якою асоціативно співвідноситься. У

романі-антиутопії такими сигналами слугують заголовки, імена головних героїв, назви окремих частин тексту, назви будівель, міст тощо, запозичені з Біблії.

Якщо раніше Біблійні алюзії використовувались як спосіб наближення до «ідеалу», то характерною рисою постмодерної літератури є деконструкція принципів, заперечення «авторитету». Скепсис до претексту зумовлює критичне до нього ставлення, переосмислення або видозміну в метатексті. Постмодерніст змінює форму, стиль, трактування усього того, що було написано раніше. Криза віри, сприйняття світу як хаосу, відмінність суті буття в християнському вираженні формує еретичний дискурс. Саме таку постмодерністську чуттєвість демонструє роман-антиутопія «Оповідь служниці» М. Етвуд. Приховані та явні відсилання до Святого Письма творять важливу для розуміння твору наскрізну алюзійну мережу, що змушує читача постійно проектувати романний сюжет на відому Євангельську подію. Зв'язок із попереднім джерелом (Святим Письмом) не розгорнутий, а біблійні символи спотворені. Таке порушення всіх норм є характерною ознакою сюжету антиутопії. Читач повинен бути добре обізнаним із прецедентним текстом – Біблією, адже біблійна алюзія є і стилістичним прийомом, і його результатом, надає твору цілісності та закінченості. Простір тексту, який зазнав семантичного й стилістичного впливу алюзії, робить її важливим смисловим і структурним елементом художнього цілого. Алюзія допомагає ідентифікувати персонажів, умови їхнього існування, бере участь у створенні місцевого колориту.

М. Етвуд у своєму романі-антиутопії, послуговуючись біблійними алюзіями, таорить нове розуміння святого й гріховного. Увесь текст побудований на переорієнтації цих категорій, які стають могутньою силою – викликають одночасно захоплення й жах, несуть благо й загибель. Отже, феномен сакрального має амбівалентний характер: залежно від обставин маніфестації постає в модусі святого чи гріховного. У романі завуальовано різні історичні події, які авторка майстерно подає у вигляді режиму та звичаїв тоталітарної держави Галаад. В основу нового віровчення закладено християнство. Всі інші – поза законом. Переінакшення, навіть спотворення Святого Письма та релігійних ритуалів використовується для залякування звичайних громадян. В інтерв'ю М. Етвуд пояснює вибір релігії як способу впливу у своєму творі так: *«Recently, someone said, «Religion doesn't radicalize people, people radicalize religion.» So you can use any religion as an excuse for being repressive, and you can use any religion as an excuse for resisting repression; it works both ways, as it does in the book»* [6, с. 1–2].

Щоб досягти відчуття присутності Бога та беззаперечного авторитету лідерів, які сповідують Божі заповіді, М. Етвуд використовує прийом нумінозного досвіду. «Нумінозне» – термін, уведений Р. Отто на позначення феномену священного без етичних нашарувань і зайвої раціоналізації. Це те, що викликає в людини відчуття грішності, жаху, благоговіння, захоплення, любові. Термін «нумінозний» (латин. *pumious*) походить від латин. «*pumen*», тобто «Бог», «божественність». Теорія нумінозності включає в себе таку дихотомію: «*mysterium tremendum*» – відчуття страху й трепету; «*mysterium fascinans*» – відчуття захоплення й підкорення. Типовим нуміозним проявом зустрічі зі Священним є сплетення жаху й трепету. «Нуміозність» – це поняття, яке характеризує найважливішу сторону релігійного досвіду, пов'язаного з інтенсивним переживанням таємничої й жахаючої божественної присутності.

Для громадян країни створені такі умови, які передбачають безпосереднє відчуття Бога та його присутності через різні елементи одягу, предмети, кольори, релігійні назви, цитати з Біблії. Не варто розглядати вигаданих персонажів твору як справжніх християн, бо релігія для них – це тільки засіб маніпулювання людьми: *«...faith is a force for good particularly when people are feeling beleaguered and in need of hope. So you can have bad iterations and you can also have the iteration in which people have got too much power and then start abusing it»* [6]. Управління мешканцями на державному рівні проводиться через пропагування відчуття залежності від божественної сили, провини перед божою сутністю, страху й покори перед суспільним устроєм. Уже з перших сторінок роману стає зрозумілою пасивна роль жінки-оповідачки, яку називають не власним ім'ям, а похідним від її «власника», «Offred». Вона, як і багато інших служниць, виконує ганебну

роль у класовому суспільстві: «*But the frown isn't personal: it's the red dress she disapproves of, and what it stands for. She thinks I may be catching, like a disease or any form of bad luck*» [1, с. 15]. Держава різними засобами змусила повірити жінку в те, що вона лише інструмент для продовження роду. Найперше – за допомогою широкої пропаганди біблійної історії про Іакова та його дружину Рахіль, яка не могла мати дітей. Щоб продовжити рід, Рахіль запропонувала Іакову свою служницю [5, Genesis 29:18]. Ті жінки, які вважали за краще померти, а не ставати чиеюсь рабинею, сприймали все як кінець світу, спотворювали себе хімікатами. Тітка Лідія називала їх Єзавелями, тобто відступницями. У Біблії Єзавель, ідолопоклонниця, дружина ізраїльського царя Ахава, перебувала в конфлікті з пророком Іллею. За своє відступництво згодом була вбита [5, Kings 16–21].

Відмінність між ідеологією і таємними діями влади для головної героїні – потворна й неприпустима. У кожного громадянина держава культивує відчуття власної мізерності перед вищою силою, що проявляється в обмеженнях волі, вибору. Неправомірні заходи щодо служниць, чоловіків та жінок іншого віросповідання, просякнуті релігійними мотивами. Дружинам дозволялось бити служниць за непослух, бо Авраам сказав Сарі, що вона може робити зі служницею все, що хоче. Але бити якимось предметом було заборонено, лише руками. Привітання служниць одна з одною «*Under his Eye*» закорінює відчуття тварності. Щоденне повторення цього виразу означало те, що володар все бачить і чує, приземлюючи людину, роблячи її недієздатною до волевиявлення. «*Blessed be the fruit*» – ще одне привітання служниць, у якому вже закладене головне завдання цього класу. «*The fruit of your womb will be blessed, and the crops of your land and the young of your livestock – the calves of your herds and the lambs of your flocks*» [5, Deuteronomy 28:4]. Ці рядки зі Второзаконня використано не даремно, адже вони вказують не лише на позитивні наслідки послуху, а й на негативні. Якщо Божі заповіді виконуватись не будуть, то «*Carefully follow the terms of this covenant, so that you may prosper in everything you do... Make sure there is no man or woman, clan or tribe among you today whose heart turns away from the Lord our God to go and worship the gods of those nations.... The Lord will never be willing to forgive them. All the curses written in this book will fall on them...*» [5, Deuteronomy 29:18–20]. Таке застереження мало б щоразу лякати підданих, унеможливлювати волевиявлення. Покірність у кожному крокові, слові, жесті. *Tremendum* як страх перед Богом підсилюється спогляданням Стіни, на якій повішено чоловіків. Це демонстрація влади, подальшого розвитку подій за непослух чи злочини. Відчуття жаху посилюють мішки на головах у померлих безвідносно до віку, вподобань, роду занять. Мешканці країни добре усвідомлювали, що на місці повішених може опинитись будь-хто. У романі йдеться і про момент всемогутнього *majestas*. Містика робить людину безпомічною перед «вищими силами», залежною. Вона применшує своє «Я» та збільшує захоплення неосяжним. Справжнє диво в країні – народження дитини, те, заради чого й був створений клас служниць. Свято супроводжується спеціальними ритуалами, дарунками, їжею та напоями, розмовами, обіймами, які заборонені у звичайні дні. Наступний етап – це момент енергійного піднесення внутрішнього духу, бажання до дій. Після досвіду переживань, який пов'язаний із Богом, людина змінюється, оновлюється.

Augustum – суб'єктивне оцінювання нумінозного. На його противагу є нуміозна протицинність, коли людина не здатна досягнути ірраціональне, в момент *mysterium* не відчуває своєї гріховності. Таке протиставлення раціональності та релігійності проявляється в думках Оффред, її спогадах про минулі роки вільного життя під час фанатичних промов тіток, які вірять у нову державу та відчувають внутрішнє піднесення та захват. Р. Отто наголошує на тому, що досягнути розуміння цінності нумінозного здатен лише той, хто не сумнівається в його справжності. Хоча Оффред виголошувала привітання, молитви, виконувала усі приписи, але досягнути їх по-справжньому не змогла, бо внутрішньо не погоджувалась із державним устроєм. Насаджене відчуття тварності, хоч і не провокувало бажання соціального перевороту, але й не зруйнувало самооцінку героїні. Спокутування гріхів, розкаяння через відчуття тварності були прописані в молитвах, які друкувалися на замовлення в Soul Scrolls (Сувоях Духа). Увесь процес

був механізований. Жителі піклуються лише про виконання ритуалу, а не про справжнє очищення душі.

Очі – це спостерігачі за людьми в Галааді. У Біблії Господнє око – це знак, що будь-які справи, навіть найпотаємніші, видимі для вищої сили. Тому в творі, саме очі беруть на себе викривальну функцію: «*For the eyes of the Lord range throughout the earth to strengthen those whose hearts are fully committed to him*» [5, Chronicles 16: 9], «*The eyes of the Lord are everywhere, keeping watch on the wicked and the good.*» [5, Proverbs 15:3]. Ще одна алюзія до Біблії – це цитата про те, що ніхто не може бути повністю відданий владі: «*The vans are surely more silent than the other cars. When they pass, we avert our eyes. If there are sounds coming from inside, we try not to hear them. Nobody's heart is perfect*» [1, с. 23]. У Старому Заповіті згадується Аса, третій цар Юдейського царства. Перша частина його правління була оповита пробудженням релігійних настроїв. Існував лише один Бог, а вівтарі інших богів було зруйновано. Та друга половина його правління була розкритикована пророком Ханані, адже під час військового конфлікту з Ваасою, царем Ізраїльського царства, Аса поклався не на милість Божу, а на союз з сирійським царем, що розгнівило Господа [5, Chronicles 16]. Оффред розуміє, що така ж доля може чекати на будь-кого, в тому числі й на неї, якщо буде покладатись на свої сили й не дослухатиметься до настанов керівників. Виразною тут проступає і проблема вибору, адже жінка розуміє, що ніхто з підданих не зможе виконувати всі накази й жодного разу не схибити. У будь-якому разі на них чекає покарання.

Отже, містичний жах перед Богом – це той потужний механізм впливу на людей, який використовують керівники Галааду. Усе цьому підпорядковане: привітання, піснеспіви, гімни, які транслуються в ефірі, надруковані молитви, закони й обов'язки, за якими живуть мешканці країни. Люди позбавлені багатьох прав, особливо права вибору. Маніпулювання через сакральне стає початком не процвітання держави, а рухом до апокаліпсису. Напевно лише Оффред вдалося дещо дистанціюватися від насадженого колективного позасвідомого. Усе суспільство вражене відчуттям тварності, тому й не робить спроб до повалення тоталітарного режиму.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Художня майстерність М. Етвуд полягає у створенні нового типу антиутопії. Увиразнює увесь проблемно-тематичний пласт, сюжетно-композиційну канву роману біблійна алюзія. Прикметна риса біблійних алюзій у романі М. Етвуд – неоднозначність розуміння. Як художньо-стилістичний прийом вони хоч і сприймаються як натяк, відсилання до Біблії з розрахунку на ерудицію читача, покликано розгадати закодований зміст, однак у межах конотацій художнього тексту виявляють новий семантико-стилістичний потенціал. Біблія постає прецедентним текстом. Кожна біблійна назва, символ володіє алюзивним потенціалом, слугує вербальним знаком для конструювання розгалужених асоціативних рядів. Спроба побудувати нове суспільство обертається очевидною катастрофою, адже, створюючи нові закони, звичаї і соціальні інституції на основі Святого Письма, люди сфальшували істинні цінності: віру в Бога перетворили на механічне виконання зовнішніх ритуалів, правляча верхівка, навіюючи навколо себе ореол обраності, жила не за Божими законами. Перелюб означували священнодійством зачаття, відверте приниження людської гідності – покорою, обов'язком. Водночас ідея збереження тих, що вціліли, – надзвичайно поширена тема в Біблії. Зовнішня згуртованість суспільства спільними діями, ритуалами й молитвами, не відповідала гармонійному світовідчуттю окремої людини. Ієрархічне суспільство просякнуте несправедливістю. Придушення непослуху, непокори теж запозичене з Біблії. Йдеться про те, що тоталітаризм у державі Галаад ґрунтувався на маніпулюванні людською свідомістю, психікою, віруваннями. Основа тотального підкорення людини законові – містичний жах, страх перед Богом, який ототожнювався зі страхом перед смертю. Жоден із персонажів не проводить із Богом емоційно насажену розмову, не відчуває благоговійного піднесення. Саме тому роман постає як застереження людству: остерігатися тих, які використовуватимуть сокровенне, сакральне в корисливих, ганебних інтересах.

Функціонування біблійних алюзій – невід’ємний компонент мовомислення М. Етвуд. Вона майстерно обіграє, імплікує та трансформує загальновідомі й малознані епізоди з Біблії до активної інтелектуальної діяльності читача, активізації фонових культурних знань, досягає експресивності письма.

References

1. Atwood, Margaret. 2016. *The Handmaids Tale*. London: Penguin Random House.
2. Booker, M. Keith. 1994. *The Dystopian Impulse in Modern Literature: Fiction as Social Criticism*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
3. Chwalkowski, Farrin. 2016. *Symbols in Arts, Religion and Culture: The Soul of Nature*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
4. *Holy Bible, New International Version*. 2011. Biblica, Inc.
5. Interview. Margaret Atwood: *There's nothing in the book that hasn't already happened*. Quill & Quire 51.9 (Sept. 1985):66–67.
6. Vorontsova M. Yu. 2005. “Svoyeridnist romanistyky Margaret Atwood”. PhD diss., Dnipro National University.
7. Otto, Rudolf. 2008. *Svyashchennoye. Ob irratsionalnom v ideye bozhestvennogo i ego sootnoshenii s ratsionalnym*. Sankt-Peterburg : Izdatelstvo SPbGU.
8. Parkhomenko, Inna. 2011. “Relihiyni syuzhety v romani M. Atwood «Rozpovid Sluzhnytsi»”. *Pytannya literaturoznavstva*. Chernivtsi. 82:80–86.
9. Timeychuk, Iryna. M. 2013. “Bibliyni alyuziyi u romani-dystopiyi M. Atwood «Istoriya sluzhnytsi»”. *Literatura v konteksti kultury*. Dnipro. 23(2):126–136.
10. Fray, Northrop. 2010. *Velyky kod: Bibliya i literatura*. Ttranslated by Iryna Starovoyt. Lviv: Litopys.

Малимон Леся, Сирук Юлія. Біблейські алюзії в романі «Рассказ служанки» Маргарет Этвуд. В статті досліджено роль і значення біблійських алюзій у створенні образної картини произведения в жанре антиутопии канадской писательницы Маргарет Этвуд «Рассказ служанки». Каждое библийское название, символ обладает аллюзивным потенциалом, служит вербальным знаком для конструирования разветвленных ассоциативных рядов. При этом предпочтение отдается проблеме нуминозного, то есть обрисовке интенсивного переживания персонажами таинственного, благоговейного страха перед мистическим присутствием Бога. Писательницей разоблачается моральное и физическое насилие, которое уродует человека, ведёт к уничтожению его лучших черт характера, к навязыванию государством стереотипов поведения, мышления, деятельности. Автор разоблачает тоталитаризм, основанный на манипулировании человеческим сознанием, психикой, верованиями. Именно поэтому роман предстает как предостережение человечеству: остерегаться тех, кто будет использовать сокровенное, сакральное в корыстных, постыдных интересах. Исследована обусловленность жанра антиутопии идейной установкой, композицией и стилем произведения, проанализированы органичность художественной действительности романа и его зависимость от уровня эстетических вкусов, мировоззрения писательницы. Определены отличительные признаки антиутопии, представленные писательницей: отсутствие четкого протагониста, который противостоит системе, четкой развязки, которая вызвала бы функцию катарсиса у читателя. Раскрыта проблема общественной роли женщины, где она выполняет только определенные предназначенные ей функции. Писательница осуждает страдания, вызванные четко регламентированными условиями жизни, повторяемостью ритуалов и апеллирует к читательскому возмущению таким положением вещей. Автор отмечает пассивную роли персонажа-рассказчика и вообще всех жителей страны. Выяснены причины популярности произведения: жанр антиутопии, синтез массового и элитарного, интертекстуальность, символика ритуалов и цвета. Открытость произведения на событийном уровне актуализирует читательский горизонт, побуждает к размышлениям.

Ключевые слова: антиутопия, библийская аллюзия, аллюзивный потенциал, нуминозное, символизм.

Malimon Lesya, Siruk Yuliia. Biblical Allusions in the Novel «The Handmaid's Tale» by Margaret Atwood. The article deals with the role and significance of Biblical allusions in creating a figurative picture of the novel «The Handmaid's Tale» by a modern Canadian writer Margaret Atwood, embodied in the genre of dystopia. Each Biblical name and symbol has the allusion potential, serves as a verbal sign for constructing multiple associative flows. The problem of numinous is given precedence, that is, evencing the presence of a deity, describing the intense experience of a mysterious, reverent fear of the mystical presence of God. The writer reveals the moral and physical violence that distorts the person, leads to the destruction of the best personality traits, to the behavioural stereotypes and the stereotypes of thinking. The totalitarianism, which is based on the manipulation of human consciousness, psyche, and beliefs has been exposed by the author. That is the reason why the novel appears as a warning to mankind: to beware of those who will use the inmost and sacred in mercenary, disgraceful interests. The predetermined conditionalism of the dystopia with the ideological guideline, composition and style of the work is investigated, the inherently natural manner of the novels's artistic reality and the dependence on the writer's aesthetic sense and worldview are analyzed. The distinctive features of dystopia presented by the

writer are as follows: the absence of a clear protagonist, who is opposed to the system, the absence of a clear denouement that would have caused the reader to have katharsis. The problem of the social role of a woman is revealed, where she performs only certain functions of her. The writer has exposed the moral and physical violence that distorts a person, leads to the destruction of his best character traits, to the behavioural stereotypes and the stereotypes of thinking which were imposed by the state. The suffering caused by strictly regulated living conditions and by the tradition of certain rituals is condemned by the author. The writer appeals to the reader's indignation in such a state of affairs. The author emphasizes the passive role of a narrator and, in general, of all the inhabitants of the country. The reasons for the popularity of the novel have been identified: the genre of dystopia, the synthesis of mass and elitism, intertextuality, the symbolism of rituals and colours. The eventive openness of the novel actualises the reader's horizons, encourages reflection.

Key words: dystopia, Biblical allusion, the allusion potential, numinous experience, symbolism.

УДК 821.133.1-1

Оксана Мартинюк, Надія Житинська

ОБРАЗИ-СИМВОЛИ ТВАРИН У ФРАНЦУЗЬКИХ ЛЕГЕНДАХ

Стаття присвячена дослідженню символів тварин у французьких легендах, які є цінним джерелом для вивчення усної народної творчості. З давніх-давен за допомогою символів люди позначали головні життєві цінності: любов, дружбу, відданість, уміння розрізняти добро і зло тощо. У символах відображена історія та культура нації. Проаналізовано приклади різних легенд, у яких один і той самий образ може нести у собі різні значення. Щоб усвідомити символіку тварини, необхідно було встановити певні відповідності й асоціації, адже кожна тварина має свої характеристики, які можуть змінюватися залежно від культури. Дуже часто в легендах використовували образи не лише реальних тварин, а й містичних, які мали надприродну силу і асоціювалися із чимось невідомим і таємничим. Оскільки тварини завжди були частиною людського життя, тому аналіз їхнього символічного значення є суттєвим для вивчення культури, традицій та вірувань кожного народу. Було досліджено символи півня, собаки, змії та вовка у французьких легендах, які, залежно від ситуації, можуть мати і позитивні, і негативні конотації. Наприклад, півень є не лише символом сонця, світла, господарності, а й передвісником біди, нещастя, войовничості. Собака символізує відданість, надійність, вірного друга, але інколи й образ підступного звіра. Одним із найцікавіших є символ змії, яка асоціюється, з одного боку, з мудрістю, плодючістю, а з іншого — з гріхом, смертю та злом. Вовк у французьких легендах утілює образ свободи, інтелекту та жадібності, хоча інколи є символом каяття та перевтілення зла у добро. З'ясовано, що символіка тваринних образів є суттєвою для дослідження французького фольклору, що є яскравим відображенням народу про навколишній світ. Доведено: незалежно від того, що кожен народ має свою мову та культуру, символи для всіх націй несуть майже однаковий зміст.

Ключові слова: символ, образ, тварина, легенда, символіка, нація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вивчення будь-якої мови неможливе без заглиблення в історію та культуру народу, мову якого бажаємо вивчити. Ця мета може бути досягнута завдяки вивченню фольклору і його детальному дослідженню, а також у порівнянні його з усною творчістю інших народів, – саме тому наша розвідка актуальна.

Багато зарубіжних та вітчизняних науковців досліджували проблему символізму в літературі. Наприклад, П. А. Лекант вивчав метафору та символ у поетичній мові М. Ю. Лермонтова [7], О. М. Григор'єва – символіку пам'яті й забуття в поетичній мові М. О. Некрасова та А. А. Ахматової [3], О. Л. Вольський аналізував герменевтику символу «Блакитна квітка» в романі Новаліса «Генріх фон Офтердінген» [2], О. Б. Панова досліджувала символ дитини [9], Г. В. Осадко аналізувала знакові образи-символи як стильові чинники в поезії та прозі символізму (на матеріалі творчості Петра Карманського) [8]. Однак слід зазначити, що серед згаданих вище досліджень немає жодних, які б стосувалися символізму у французьких легендах. У цьому і полягає новизна нашої роботи.

Метою статті – є дослідити значення образів тварин (символів) у французьких легендах. Насамперед варто розібратись у тому, що таке легенда. Це малосюжетна фантастична оповідь міфологічного, апокрифічного чи історико-героїчного змісту з обов'язковою